

Samarkanda – Perła Wschodu

W Samarkandzie w dniach 15 i 16 maja bieżącego roku odbyła się międzynarodowa konferencja poświęcona: „Historycznej Spuściźnie Naukowców i Myślicieli Średniowiecznego Wschodu i ich roli na współczesną cywilizację.” Ponieważ od lat interesuje się Środkowym Wschodem i przełożyłem na język polski dwa utwory wielkiego poety i myśliciela dawnego Uzbekistanu – Alishera Nawojego oraz poezję Babura, to zostałem na tę Konferencję zaproszony. W trakcie konferencji miałem doskonałą okazję poznać bliżej dokonania luminarzy nauki z ziem, na których znajduje się obecny Uzbekistan. Do najważniejszych należą:

Muhammad al-Chorezmi – wielki matematyk, astronom i geograf – urodzony w Chiwie w XIX wieku jest uczonym, który czerpał wiedzę uprawianą w Europie, krajach arabskich, ale i z Indii. Tworząc wielką syntezę ówczesnej matematyki położył podwaliny pod dalszy rozwój. On był twórcą algebry: systemu dziesiętnego, nowoczesnych zapisów matematycznych (ułamków). Dał podwaliny naukowej trygonometrii. Nawet współcześni twórcy systemów komputerowych uważają, że stworzył przesłanki teoretyczne do zapoczątkowania ich powstania. Od niego wreszcie pochodzi pojęcie algorytmu, czyli zasad naukowego postępowania (odpowiednich kroków) do uzyskania pożądanego efektu. To są zasady działania nowoczesnych komputerów, ale mają one zastosowania również w medycynie. Nie mogę o tym nie wspomnieć, jako że jestem lekarzem – naukowcem. Na przykład: w dzisiejszym, ratownictwie medycznym postępowanie w przypadku zawału serca opiera się na całym świecie o ściśle określone algorytmy działania. Podobnie jest zresztą w wielu działach chirurgii.

A przecież wielkich astronomów, których księgi dochowały się do dzisiejszych czasów było w owym czasie na tych ziemiach wielu. Warto tu wspomnieć choćby Ahmada al.-Farghani (konstruktora skomplikowanych astrolabium), Abu Mahmuda Hamada ibn Khidr al.-Khwajandi (również budowniczego astrolabiów), Abu Nasr Mansura ibn Ali ibn Iraq (stronoma), Mahmuda ibn Umar nal-Chagmini (matematyka) czy na koniec szacha Mirza Ulug Bega – władcę astronoma.

Abu Rajchan al-Beruni – wielki uczonej, działający głównie na polu geologii i farmakologii, żyjący na przełomie X i XI wieku, podobnie jak opisywany jego poprzednik był człowiekiem o wszechstronnym wykształceniu i działającym w wielu dziedzinach ówczesnej nauki. Takich ludzi w Europie nazywamy „ludźmi renesansu” – potrafili oni osiąść prawie całą wiedzę dostępną w owym czasie – z Zachodu, Południa i Wschodu. Pisząc o al-Barunim, jako medyk, znów muszę przypomnieć o jego pracach dotyczących farmakologii, co miło ścisły związek z jego badaniami przyrodniczymi i zainteresowaniami geologia.

Abu ali ibn Sino – Awicenna – reprezentował filozofię i medycynę, urodzony w okolicach Buchary, żyjący na przełomie X i XI wieku, wszechstronny naukowiec, filozof

i medyk. Dzięki wczesnemu przekładowi części jego dzieł najlepiej znany w Europie. Rozmawiając ze znajomymi o Awicennie zawsze przytaczam pewną medyczną legendę, która ma wszelkie dane, że jest oparta na faktach. Ten wielki uczyony potrafił w Samarkandzie określić za pomocą badania jedynie pulsu przyczynę głębokiej depresji pewnej księżniczki. A była nią nieakceptowana przez rodziców nieszczęśliwa miłość do skromnego młodzieńca. Awicenna podał rodzicom owej panny, jego nazwisko, mimo, że ta nie odezwała się ani jednym słowem. W tej sytuacji ojciec dziewczyny zgodził się zaakceptować przyszłego zięcia, byle by tylko ratować ukochaną córkę! To był mistrz w stawianiu diagnozy!

Byłem pod wrażeniem, jak wielu poważnych naukowców z całego świata studiuje te dawne nauki i książki. Mimo, że jako lekarz, mam dość dobre wiadomości o Awicennie, to dopiero na Konferencji poznałem bliżej tytaniczną wiedzę tego uczonego i cieszę się, że ma być wydany cały wielotomowy zbiór jego prac z objaśnieniami i współczesnymi komentarzami. Zapewne będzie to światowy hit!

Innym przykładem, który mnie zadziwił był wykład o rekonstrukcji starego uzbeckiego astrolabium, przez młodego europejskiego uczonego – pasjonata, na podstawie ilustracji ze starej uzbeckiej książki.

Chciałbym też ze szczególnym naciskiem podkreślić komfortową organizację Konferencji. Niewątpliwie przyczyniło się do tego, że miała ona miejsce w Samarkandzie, w komfortowym i nowoczesnym centrum kongresowym.

Samarkanda, liczy sobie 2500 lat, co czyni ją jednym z najstarszych miast na świecie. Usytuowana na Jedwabnym Szlaku, pomiędzy Wschodem a Zachodem. Najważniejszą atrakcją Samarkandy a nawet całego Uzbekistanu jest Registan. Jest to wspaniały plac, otoczony przez trzy medresy, czyli teologiczne szkoły muzułmańskie, które zachowały się do dzisiaj w niemal idealnym stanie. Najstarsza z nich, Medresa Ulug Bega, pochodzi z 1420 i była jednym z najlepszych religijnych uniwersytetów ówczesnego świata arabskiego. Do innych architektonicznych atrakcji Samarkandy zaliczają się meczet Bibi-Khanym, zbudowany przez Timura na przełomie XIV i XV wieku. Ponoć do jego budowy użyto kamieni szlachetnych, zdobytych przez władcę przy podboju Indii. 90 słoni miało przywieźć łupy na swoich grzbietach, aby meczet mógł powstać. Nadzwyczaj ciekawych miejsc jest nekropolia Shah-i-Zinda, w skład której wchodzi mauzolea, między innymi wg tradycji jest tu pochowany kuzyn Mahometa, Kusam ibn Abbas. Najwcześniejsze budowle pochodzą z XI-XII. wieku, ale pozostały po nich głównie fundamenty i nagrobki. W wiekach XVII – XIX. dokonano rekonstrukcji cmentarza, ale nie miała ona wpływu na jego układ i wygląd. Zachowały się do dzisiaj mauzolea z wieków XIV – XVI oraz XVI-wieczny meczet, a także brama z XV. wieku, zbudowana przez Ulug Bega. W Samarkandzie znajduje się ciekawe muzeum kultury Afrosiab – znajduje się na miejscu pierwszego miasta – które istniało tutaj już 3000 lat temu. Warte zwiedzenia jest też muzeum sztuk dekoracyjnych, przedstawiające dawne wyroby rękodzielnicze tutejszych artystów.

Bazary Uzbekistanu aż kipią od najróżniejszych owoców, warzyw, ziół, sałat i innych przysmaków. Tu panuje urozmaicenie w doborze dań, można wybierać pomiędzy baranim (zdecydowanie najbardziej popularnym i dostępnym), wołowym, wieprzowym i drobiowym. Szaszłyk może być w postaci kawałków mięsa lub mięsa mielonego, obklejonego na specjalnym szpikulcu. W każdym przypadku mięso jest przepyszne, świeże, ociekające własnym sosem i przyprawami. Do każdego dania obowiązkowo serwowana jest lepioszka i właściwie to od nie powinnam zacząć ten wpis. Lepioszka to absolutna podstawa kuchni uzbeckiej. Podstawowym daniem uzbeckiej kuchni, obok szaszłyka, jest oczywiście plov czyli smażony ryż z dodatkiem warzyw i baraniego mięsa. Kolejnym klasykiem są manty - duże pierogi nadziewane mielonym mięsem z cebulą. Smaczne są tutaj również zupy. Jest to mięsny wywar z dodatkiem ziemniaków, marchewki, ciecioriki, ziół i innych warzyw. Zupy są gotowane na wywarze z mięsa baraniego

Janusz Krzyżowski

Warszawa 21.05.2014